

Liito-orava esiintyminen lialmessa 2019-2020

Kai Jäderholm ja Jarmo Yliluoma

Tavoitteenamme oli kartoittaa liito-oravan esiintyminen lialmen alueella sekä selvittää miten spontaanisti liito-oravien papanoita voi löytää. Lisäksi tarkastelimme pesinnän onnistumista pönttöverkoston avulla.

Suoritimme kartoitusta kolmella eri metodilla. Valitsimme kartalta paikkoja joilla liito-orava todennäköisesti esiintyisi ja kävimme tarkastamassa alueita, esim. luonnonsuojelualueita, ennalta tunnettuja paikkoja, katsomalla Paikkatieto-palvelusta (<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>) vanhan metsän alueita.

Uusien havaintojen keruun tavoitteena oli käydä mahdollisimman laajasti joka puolella lialmea polkupyörällä ja autolla. Kun sopivalta näyttävä paikka (vanha metsä, yksittäiset isot kuuset ja haavat) havaittiin, niin jalkauduttiin tutkimaan aluetta. Isoimmat kuuset ja haavat tarkistettiin. Joissakin kohteissa havainnointi lopetettiin tai jätettiin keskeneräiseksi, kun papanahavainto varmistui. Papanahavaintojen kerääminen suoritettiin maaliskuun alusta juhannukseen saakka.

Papanahavaintoja kertyi runsaasti. Yllätyimme, kuinka helppoa niitä oli löytää ja kuinka laajalta alueelta. Tämä tietysti kertoo siitä, että lialmen alueella on nykypuitteissa vahva liito-oravakanta. Aikaisemmin lialmesta oli selvitetty liito-oravan esiintymistä Uolevi Skarénin ja Tarmo Saastamoisen toimesta (*Skarén 2010 ja Saastamoinen 2010*).

Papanahavainnot on koottu karttaan 1. Siitä käy ilmi, että lialmen eteläiseltä ja lounaiselta (Pörsänmäki, Lappetelä, Ruotaanmäki, Paaslahti) alueelta kertyi havaintoja selvästi vähemmän kuin itäiseltä ja pohjoiselta alueelta. Selityksenä voi olla, että eteläisissä osissa on laajemmat metsäkuviot, joten metsäautoteitä on harvemmassa. Toisaalta vaikutti myös siltä, että metsäbiotooppi oli ikärakenteeltaan erilainen (tätä olisi syytä selvittää tarkemmin).

Kuva 1. Liito-oravan papanoita Niemisenpuron luonnonsuojelualueella. Kuva Kai Jäderholm

Kartta 1. Liito-orava papanahavainnot 2019-2020

Merkittävää on myös havaita, että usein havainnot keskittyvät vesistöjen varsille, esimerkiksi Mansikkaniemeltä lähtee molemmin puolin Iijärveä selkeä esiintymisvyöhyke. Tämä saattaa liittyä ranta-alueiden lehtipuiden runsauteen eli ravinnon hankintaan tai johonkin muuhun seikkaan.

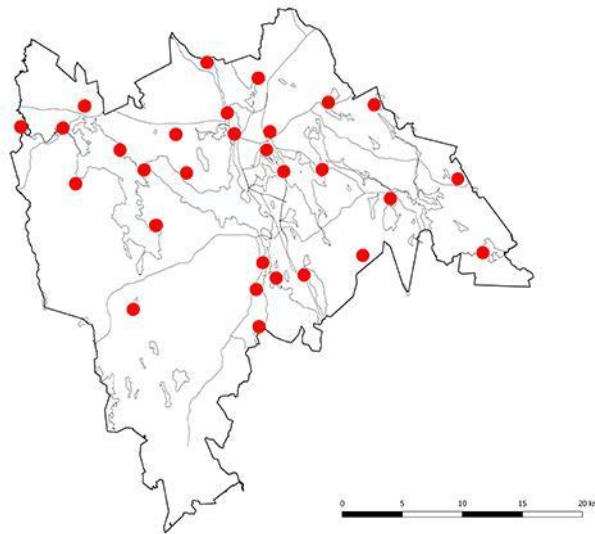
Liito-orava viihtyy myös asutuksen läheisyydessä, esimerkkeinä Mansikkaniemi ja Kirkonsalmen alue. Onpa liito-orava havaintoja tehty ihan keskeltä kaupunkiakin esimerkiksi Kirkkopuistosta ja Tornikadun alueelta (kyseessä voi toki olla samasta populaation osasta).

Määritimme myös todennäköiset lisääntymisalueet, jotka on merkitty karttaan 2.

Tässä on lista määrittelemistämme kahdestakymmenestä viidestä lisääntymisalueesta:

- Kirkonsalmi eli hautausmaan ympäristö (laajennettuna Papinahoon ja Pihlajaharjuun), Mansikkaniemi
- Soinlahti
- Akkomäki
- Keskimmäisenmäki (luonnonkolo)
- Kalliolahti (sairaalan pohjoispuoli)
- Runni (Niskaniemi ja Kiuruveden puolella luonnonsuojelualue)
- Runni (juna-aseman ja Rapasaaren alue)
- Lemmikinmäen alue
- Valkeisen järven ympäristö
- Iso-Lapin ja Pentanlahden seutu
- Saikkosenkagas luonnonsuojelualue ympäristöineen
- Ala-Varpaisen seutu
- Niemisenpuron luonnonsuojelualue
- Tikankosken alue
- Rasinkallion luonnonsuojelualue
- Ohenmäki (rauhoitusalue Kirmanharju)
- Pitkäniemi (luonnonsuojelualue ympäristö)
- Peltoniemen alue
- Paaslahden seutu
- Kihlovirran alue
- Pääskylahden ympäristö
- Iisaaren seutu
- Teeriniemen- Inkilän alue (Sikokallio)
- Nerohvirta (Myllysaari)

Liito-oravan lisääntymisalueet kartalla 2019-2020.

Liito-oravan pesinnät 2019-2020

Liito-oravan pöntöt

Jukka Väisänen on aktiivisesti ripustanut liito-oravalle pönttöjä Iisalmen keskustan tuntumaan. Niitä on yhteensä noin 35 kpl. Lisäksi on vielä aiemmin ripustettuja ja tarkistettuja pönttöjä noin 20 kpl. Luonnonkoloja ei ole tutkittu tarkempaa, eikä pesintöjä niistä ole varmistettu.

Jo vuosikymmeniä on kaksi johtavaa pesimäaluetta ollut tiedossa, Kirkonsalmen alue ja Mansikkaniemi. Mansikkaniemellä 2020 kevätpesintöjä (touko-kesäkuu) oli neljä ja yksi kesäpesintä heinäkuussa, joka on tulkittava vuoden toiseksi pesinnäksi. Pesinnät olivat varsin lähellä toisiaan. Kaikki neljä pesintää ovat noin 400 metrin sisällä kahdessa eri osassa. Molemmissa pöntöt olivat lähellä toisiaan, pesintöjen välimatka 100m ja 17 m.

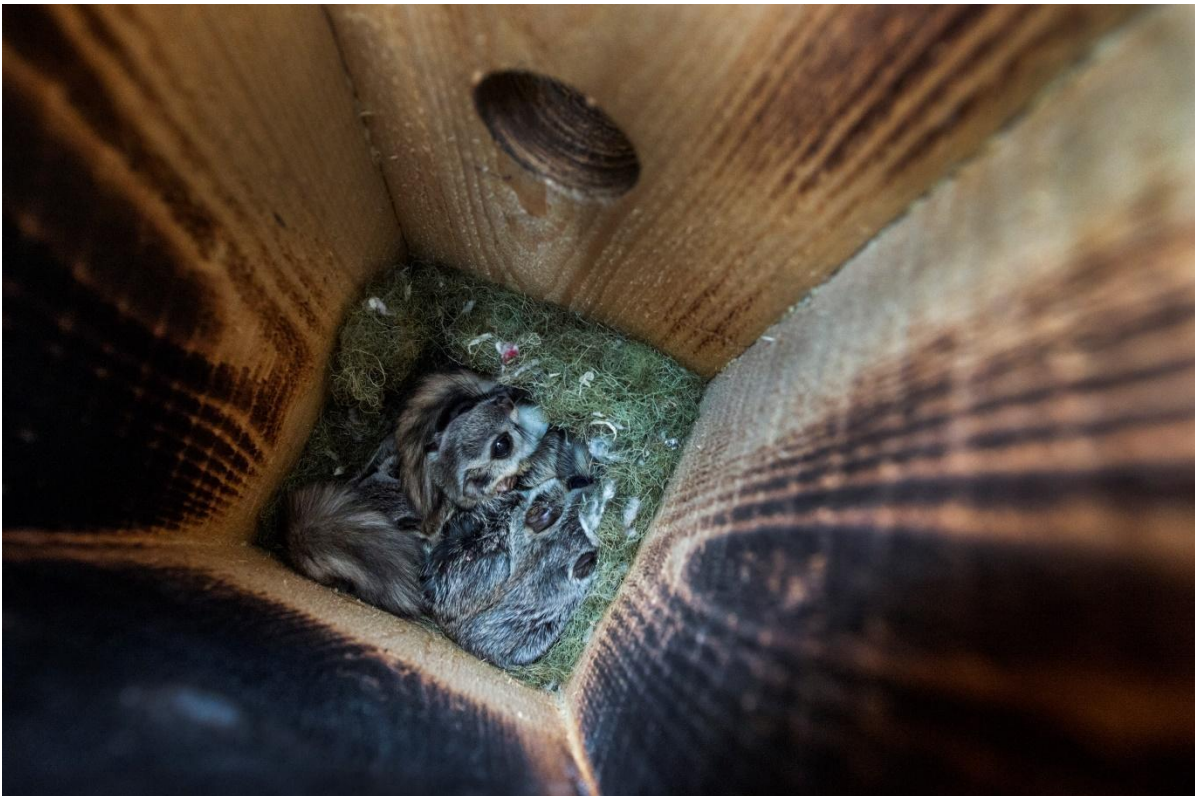
Aikaisemmissa suomalaisissa tutkimuksissa on havaittu ettei naaraiden reviirit yleensä ole päällekkäisiä. Tuo kahden yhtäaikaisen pesinnän 17 metrin väli puhuu kuitenkin sen puolesta, että tarvittaessa emot sietävät toisiaan varsin lähellä. Ehkä hyvien pesäpaikkojen puute mahdollistaa tämäläiset pesintäkeskittymät.

Vuonna 2020 tarkistettuja pönttöpesintöjä oli yhdeksän. Poikasten kokonaismäärä oli 25 ja keskimäärin oli 2,7 poikasta pesintää kohti. Aineisto on kuitenkin kovin pieni eikä päätelmiä voin oikein näistä tehdä, mutta keväällä poikasia oli kuitenkin selvästi enemmän kuin kesän toisessa pesinnässä.

Kuva 2. Pesäpoikasia, ikää voi määrittää hännän kasvusta se pörhistyy iän myötä. Kuva Kai Jäderholm

Kuva 3. Itsenäistymisen kynnyksellä olevia poikasia. Kuva Kai Jäderholm

Tarkemmat tiedot pesinnöistä

2019 pesinnät:

Iisalmi, Ohenmäki, Kirma Saarasen suojelualue, emo+ 4 karvatonta poikasta 29.4.2019

Iisalmi, Kirkonsalmi, pönttö 17 kuusi rannalla, katolla n. 1000 papanaa, iso läjä vanhempaa ja tuoreempaa, myös virtsa tuoksuu. Emo pesässä, ei nostettu pois, joten mahdollinen pesintä 30.5.2019

Iisalmi, Kirkonsalmi, pönttö 8 kuusi, katolla runsaasti papanoita reilusti yli 500 kpl. Emo pöntössä ja ainakin kaksi poikasta. Jäivät paikoilleen. 04.06.2019.

Iisalmi, Kirkonsalmi, pönttö, 13 kuusi, papanoita katolla runsaasti yli 500 kpl ja virtsan hajua. Pöntössä emo ja ainakin yksi poikanen, ei kaiveltu. Jäivät pönttöön. 4.6.2019

Iisalmi, Mansikkaniemi, pönttö 25 kuusi, papanoita katolla 400 myös virtsa haisee, emo ja ehkä kaksi poikasta, en siirrellyt jäivät pönttöön. 4.6.2019.

Iisalmi, Mansikkaniemi, pönttö 27 kuusi, katolla 1000 papanaa, pöntössä emo ja kaksi poikasta, emo ryntäsi ulos. 4.6.2019

Iisalmi, Mansikkaniemi, pönttö 29 kuusi, katolla 400 papanaa, pöntössä, virtsajälkiä rungolla pöntön vieressä. Emo, joka lähti ja kolme poikasta jotka jäivät, yksi yritti poistua mutta rauhoittui pönttöön. 4.6.2019.

2020 pesinnät:

Iisalmi, Kirkonsalmi, pönttö 9jv katolla 1000 papanaa, emo lähti pöntöstä ylöspäin, 3 kpl karvapeitteisiä poikasta 18.5.2020

Iisalmi, Kirkonsalmi, pönttö 22jv naaras ja 2 isohkoa poikasta, naaras lähti nostettaessa, kuvia 18.5.2020

Iisalmi, Mansikkaniemi 18.5.2020:

pönttö 24jv katolla yli 1000 papanaa, rungolla virtsajälkiä. emo ja 4 karvaista poikasta, emo lähti nostettaessa

pönttö 25jv katolla yli 1000 papanaa, virtsajälkiä rungolla, emo lähti nostettaessa, kolme karvaista poikasta hieman pienempiä kuin naapuripöntössä (pönttöjen väli vain 17 m)

pönttö 27jv katolla yli 1000 papanaa, virtsajälkiä rungolla, emo lähti nostettaessa, kolme karvaista pienehköä poikasta

pönttö 29jv katolla 500 papanaa, emo lähti nostettaessa, 4 kpl karvaista pientä poikasta, ei valokuvia, hankala kiivetä, pönttöä voisi laskea 1,5 m

Kirkonsalmi kesä 8.7.2020

pönttö 19 pellon laidassa emo + kolme poikasta, selät karvaisia ,vatsassa ei juuri karvoja, häntä kapea suora, silmät eivät ilmeisesti auki vielä

pönttö 13 tapulin aukio, kaksi aikuista, toinen selvästi pienempi. ensin lähti isompi ja sitten pienempi, pesäkuopassa yksi karvaton poikanen

Mansikkaniemi kesä 9.7.2020

pönttö 23 rautatie alikulku, katolla keltaisia ja vähän mustia papanoita yhteensä 300 kpl

emo pönttössä, meni alas, muutamia kuvia ja myöhemmin kiipesi ylös ja siirtyi viereiseen puuhun. pönttössä kolme poikasta, selkä karvainen, maha karvaton.

Taulukko: Varmistetut Liito-oravan pesinnät 2019-2020

2019 kevät lisalmi

	paikka	poikasmäärä
1.	Ohenmäki	4
2.	Kirkonsalmi	ei tiedossa
3	Kirkonsalmi	2 vähintään
4	Kirkonsalmi	1 ainakin
5	Mansikkaniemi	1 ainakin
6	Mansikkaniemi	2
7	Mansikkaniemi	3

2020 kevät		2020 kesä	
paikka	poikasmäärä	paikka	poikasmäärä
Kirkonsalmi	3	Kirkonsalmi	3
Kirkonsalmi	4	Kirkonsalmi	1
Mansikkaniemi	5	Mansikkaniemi	3
Mansikkaniemi	3		
Mansikkaniemi	3		
Mansikkaniemi	4		

Taulukko: Vuoden 2020 varmistetut pesinnät

Poikasmäärä	1 poikanen	2 poikasta	3 poikasta	4 poikasta	keskimäärin	yhteensä	pesintöjä
kevät pesinnät	0	1	3	2	3	18	6
kesä pesinnät	1	0	2	0	2,3	7	3
kaikki pesinnät	1	1	5	2	2,7	25	9

Kuva 4. Emo pesäpuun läheisessä haavassa. kuva Kai Jäderholm

Lähteet

Saastamoinen Tarmo 2010, Liito-orava kartoitus Nouvanlahden ulkoilualueelle sekä eteläisen Kilpijärven länsirannalle 2010. <https://www.iisalmi.fi/loader.aspx?id=1d41ffc0-4b18-448e-af1e-dafeae0d7428>

Skarén Uolevi 2010, Ylä-Savon liito-oravat 2008 ja 2009, Iisalmen Luontouutiset 2010 <https://www.sll.fi/app/uploads/sites/43/2019/07/Luontouutiset2010.pdf>

Ilpo K. Hanski: Liito-orava. Biologia ja käyttäytyminen. Helsinki 2016. Metsäkustannus